

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

DE MENS IN DE WERELD VAN NU

Kent u de heer Barry Goldwater? Hij is de republikeinse kandidaat geworden voor het presidentschap van de Verenigde Staten. Maar nu zult u zich afvragen wat Humanisme en Humanistisch Verbond met Barry Goldwater te maken hebben. Laat ik dus maar dadelijk zeggen dat er tussen meneer Goldwater en het Humanistisch Verbond rechtstreeks geen enkel verband bestaat. Humanisme is geen politieke richting en het Humanistisch Verbond is geen politieke partij. Het gaat mij dan ook niet om meneer Goldwater, maar om een stuk achtergrond dat naar mijn idee bij zijn verkiezing een rol heeft gespeeld. En met die achtergrond heeft Humanisme wel iets te maken.

U weet, dat de heer Goldwater de man is die tegen stemde toen in de Amerikaanse senaat de wet op de burgerrechten aan de orde was. Hij stemde dus tegen de wet waarmee bereikt zou worden dat de negers gelijke rechten als de blanken zouden krijgen. Die ongelijkheid stuit ons Nederlanders tegen de borst. Wij vinden dat een verouderd standpunt. Het is ook bekend, dat diezelfde senator Goldwater de man is van de „sla er maar op los” politiek. Ook dat is een standpunt waar toch echt maar weinig voor te zeggen valt. En toch werd de heer Goldwater gekozen; en toch zal hij volgende maand bij de verkiezingen heus wel een groot aantal stemmen krijgen.

Ik geloof dat het succes van Goldwater een teken aan de wand is, dat de moeite waard is om daarover als humanist iets te zeggen. Ik ben namelijk van mening, dat zijn succes ten dele het gevolg is van angst, van onzekerheid en van gebrek aan houvast bij degenen die op hem stemden. In onze snel veranderende wereld is het moeilijk de ontwikkeling bij te houden. Vele zekerheden van vroeger bestaan niet meer. Wetenschap en techniek ondermijnen steeds meer de veiligheid van ons bestaan. Mechanisering bijvoorbeeld betekent voor velen de dreiging van werkeloosheid. De steeds verder gaande ontwikkeling van de wetenschap betekent ook — denk maar aan atoom- en waterstofbom — een directe bedreiging van het

leven zelf. Met deze dreiging om ons heen is het moeilijker om het leven de moeite waard te blijven vinden. En als dan, zoals in Amerika, waar reeds veel werkeloosheid is, gelijke rechten voor de negers geëist worden, dan is er de angst en de onzekerheid die de mensen ertoe zal brengen om te proberen de klok van de ontwikkeling stil te zetten.

Het is dat verlangen waaraan de heer Goldwater tegemoet komt. Maar angst, onzekerheid en gebrek aan houvast zijn een slechte basis. Ik geloof dat wij juist door de klok niet stil te zetten, maar door de ontwikkeling aan te durven en mee te maken, de mogelijkheid hebben ons leven de moeite waard te maken. Om die ontwikkeling aan te durven moeten we ons van onze eigen mogelijkheden bewust zijn. Dan moeten we zelfbewust leven. Het is een vergissing als u denkt, dat u de verantwoordelijkheid op een ander kunt afschuiven. We ontkomen er niet aan; we staan stuk voor stuk als persoonlijkheid, als „iemand” in het leven. Op eigen mogelijkheden van de mens is de Humanistische levensovertuiging gegrondvest. Eigen mogelijkheden, menselijke mogelijkheden en persoonlijkheid worden tot ontplooiing gebracht als men aan eigen levensovertuiging de nodige innerlijke zekerheid ontleent, en houvast heeft.

Zeeren velen ontleen die zekerheid aan hun godsdienstige overtuiging, maar eveneens zeer velen zijn, bewust of onbewust, tot de conclusie gekomen dat de godsdienstige levensbeschouwing hun niets meer zegt. En in beide groepen vinden we de lieden die de innerlijke zekerheid van een levensovertuiging missen. Tot die mensen heeft het moderne Humanisme in dit verband iets te zeggen.

Maar wat willen de moderne humanisten dan, zult u vragen. En welke rol speelt daarbij het Humanistisch Verbond? Wel, waar het om gaat is de vorming van de geestelijk weerbare mens. Geestelijk weerbaar tegen de verleidingen die zijn mens-zijn bedreigen. Weerbaar ook tegen

een voordracht voor de televisie van dinsdag 27 oktober 1964

de verleidingen van het symptoom dat de verkiezing van Goldwater voor mij is. Dat zijn zo uitgesproken, enkele mooie zinnen, waar u niet veel mee beginnen kunt. Laat ik daarom de zaak eens meer van de praktische kant bekijken.

De mens leeft in de samenleving, in de mensengemeenschap. Hij is een onnoemlijk klein deel in een onnoemlijk grote wereld. Maar hoe nietig ook, ieder mens heeft zijn eigen taak en plaats. Daardoor is die mens een bijzonder wezen. De mens wéét dat hij in bepaalde omstandigheden is geplaatst en die omstandigheden vragen iets van hem. In de mensengemeenschap zoeken wij allemaal naar een sfeer om ons heen waarin wij ons thuis voelen. Wij verlangen weerklank van de medemens en willen ook weerklank geven. Maar hoe bereiken we die weerklank. Hoe brengen wij onze medemenselijkheid tot uitdrukking? Niet door diepzinnig nadenken alleen. Ook niet door het hoofd te schudden en ons terug te trekken. Vindt u ook niet, dat wij die weerklank alleen kunnen vinden en geven door iets te doen? En als u en ik het niet alleen kunnen doen — en dat kunnen we niet — dan is er de mogelijkheid om ons met anderen te verenigen. Maar daar is organisatie voor nodig en werkers en middelen. Die organisatie wil het Humanistisch Verbond zijn. Het Humanistisch Verbond is de organisatie die voor vele niet-godsdienstigen een „eigen geestelijk tehuis” betekent. Maar dat niet alleen. Voor tallozen betekent het ook geestelijke steun in de moeilijke ogenblikken van het leven. Geestelijke steun om de weerbaarheid waar ik zoëven over sprak, te bevorderen. En geestelijke steun wil dan niet zeggen het voor de ander oplossen van zijn moeilijkheden. Nee, het wil zeggen de ander de helpende hand bieden om hem te leren zijn eigen moeilijkheden aan te kunnen. Het gaat er niet om de ander het pak af te nemen. Het gaat er om hem te leren het pak zelf te dragen.

Dat Humanistisch Verbond werd ruim 18 jaar geleden opgericht. En sedertdien zijn er verscheidene motieven geweest die de mensen aanleiding hebben gegeven zich bij dat verbond aan te sluiten. Behalve de meer algemeen geldende motieven die u zelf uit hetgeen ik reeds gezegd heb, zult hebben begrepen, zijn er ook veel andere. Ik denk daarbij aan degenen die zich aansloten omdat zij zich ergerden over de wijze waarop ongodsdienstigen als een te verwaarlozen bevolkingsgroep werden beschouwd en soms

behandeld. Ook aan de ergernis van degenen die het er helemaal niet mee eens zijn dat de humanisten „stenen voor brood” zouden geven, zoals verschillende malen van kerkelijke zijde is beweerd. Verder denk ik aan degenen die bemerkt hebben hoezeer in een behoefte voorzien wordt door humanistische bureaux voor levens- en gezinsmoeilijkheden. Of door de Humanistische Correspondentiekring voor Huwelijkscontacten. Ook vonden velen een aanleiding om zich aan te sluiten in de activiteiten op het gebied van vormingsonderwijs en bij de openbare meningsvorming. En het zou ook best kunnen zijn, dat ook het symptoom waarover ik sprak in verband met de verkiezing van Goldwater een reden is om bij het Humanistisch Verbond aansluiting te zoeken.

Laat ik mijn opsomming staken. Laat ik liever herhalen dat het niet genoeg is om het hoofd te schudden. Liever wil ik nogmaals erop wijzen, dat het besef dient te worden levend gehouden dat vrees en onzekerheid niet te overwinnen zijn door anderen, zoals de negers of de russen, tot zondebok te maken.

Ik geloof, dat innerlijke onzekerheid, het gemis van een levende levensovertuiging, de daaruit mogelijk voortvloeiende onverschilligheid, wantrouwen en haat, voor onze samenleving een bedreiging vormen. Een bedreiging die minder spectaculair is dan de atoombom, maar zeker niet minder wezenlijk.

De menselijke aard is erop aangelegd om het eigen doen en laten af te meten naar wat dat doen en laten zou moeten zijn. Dat is een opdracht en het is mogelijk, met vallen en opstaan, van ons leven iets te maken dat de moeite waard is. Maar de kans van slagen ligt in de kracht van onze inspanning.

Alleen door van het eigen leven en van de samenleving iets goeds te maken, kan men de bedreiging afwenden. Maar dan moeten we onze tijd goed gebruiken. Deze noodzaak te beseffen zou weer een reden kunnen zijn om tot aansluiting bij het Humanistisch Verbond te besluiten.

Wellicht denkt u nu: „Wat is die man zwaar op de hand”. Maar dat valt wel mee. Ik zal u dit televisieseizoen regelmatig wat meer vertellen over modern humanisme en over het Humanistisch Verbond. Mocht u vragen willen stellen, dan kunt u zich wenden tot het Centraal Bureau in Utrecht.

J. BIJLEVELD

lezingen voor de radio

- zo. 8 nov. VARA 9.45 uur: mej. J. J. Th. ten Broecke Hoekstra: „Verantwoordelijkheid.”
- zo. 15 nov. VARA 9.45 uur: H. Bonger: „Het dorre humanisme”.
- zo. 22 nov. VARA 9.45 uur: J. C. Brandt Corstius: „Weet iemand wat op aard' het schoonste is?”
- di. 24 nov. VARA 22.15 uur: Televisie-programma (Ned. I)

UIT HUMANISTISCH OOGPUNT

Ik durf wel aannemen dat u van reizen houdt. Het is een liefde die meestal groter is dan de beurs. Velen van ons zouden graag vaker en langer op reis gaan, als het niet zoveel geld en tijd kostte. Maar waarom doen we het eigenlijk zo graag?

Ik heb de indruk dat er net zoveel redenen zijn om te reizen, als er mensen zijn die het doen. Dat geldt wel van alle menselijke verrichtingen. Ook het plezier van de zondagochtendboterham is voor niemand *precies* gelijk. Men wil iets anders zien, iets anders beleven dan hier in Nederland, men wil in zekere zin een ander zijn. En het is waar: bevrijd van de directe noodzaak om te werken en voor allerlei dagelijkse en alledaagse zaken te zorgen, voelt men zich een ander mens. Het verhaal gaat, dat een dirigent geen kans zag om een orkest de een of andere symfonie zo blijmoedig te laten spelen, als hij wenste. Na vier of vijf tamelijk vergeefse pogingen zei hij: „Vakantie, mijne heren, vakantie,” en het orkest begreep precies wat hij bedoelde.

Blijmoedig dus. Want als men in de vakantie op reis gaat, wil men wel andere dingen zien, maar liefst geen nare dingen. Men heeft er geen behoefte aan, men heeft er zelfs meestal geen oog voor. Ik ken mensen, die in Zuid-Italië en Sicilië hebben gereisd, die de oude steden en de klassieke reünies hebben bezocht, de schilderachtige bergdorpjes en de aardige herbergen, en die stom verbaasd zijn als men hun zegt dat de sociale toestanden daar tot de treurigste van heel Europa behoren. Er zijn duizenden die naar Spanje gaan, en even verrukt zijn over de schilderachtige armoede van het binnenland als destijds onze schilders over de vervallen krotten uit onze negentiende eeuw. En toch: wie op reis gaat, alleen voor z'n eigen plezier, en geen oog heeft voor de situatie van de medemens, heeft een kans gemist. Want ook zonder dat men die ander onmiddellijk te hulp komt — wat hij vaak ook niet verwacht of verlangt — kan men toch iets ondervinden van de menselijke betrekkelijkheid. Men kan leren dat armoede en rijkdom geen absolute waarden zijn, en dat er menselijkheid mogelijk schijnt in omstandigheden die ons onmenselijk vóórkomen.

Wie voor z'n plezier op reis gaat, komt maar heel zelden buiten de sfeer die hem boeit of ontspant, hij wil in z'n vakantie niet vertrouwd worden of geschokt of gekweld. Het klinkt hard, maar het is vaak waar: met de mens heeft ook z'n verantwoordelijkheidsgevoel vakantie genomen. Behalve bij een enkeling. En die keert dan ook na enkele weken terug met ervaringen die hem werkelijk hebben veranderd.

Want er is nog een heel andere soort reizen denkbaar dan naar zomerhotel of wintersport. En in de wereld buiten ons land is niet alles geschikt om door touringcars vol sightseers te worden bekeken. Er zijn gebieden waar men als West-Europeaan eigenlijk niet heen kan, omdat het levenspeil er prehistorisch is. Er zijn halve werelddelen waar de armoede te afgrijselijk is om schilderachtig te zijn. Telkens weer, na een aardbeving of een overstroming, doet men een

broep op ons medelijden. Plotseling is ergens een ramp gebeurd, onverhoeds, en de hulp schiet tekort. Er is geld nodig, er zijn mensen nodig, in Noord-Italië, in Joego-Slavië, in Perzië. En daar gaat men dan ook wel heen. Want het medelijden is een acuut gevoel, scherp maar incidenteel. Het mag niet te lang duren, het moet worden afgekocht met een gift en dan vervangen kunnen worden door een prettiger gemoedsgesteldheid, bijvoorbeeld tevredenheid met zichzelf vanwege z'n eigen opnieuw gedemonstreerde deugd.

Bent u ooit in Bihar geweest? Ik denk dat u niet eens weet waar het ligt. Dat zou erg zijn, als ik het wel wist, en het om de prijs ging in een quiz. Maar troost u. Een paar jaar geleden wist ik het ook niet, en als u nog even blijft luisteren, weet u het aanstonds wel.

Bihar is een deelstaat in het noordwesten van India, het is ongeveer vijf à zes maal zo groot als Nederland en er wonen tegen de 50 miljoen mensen. Het is bepaald geen gebied voor een vlotte vakantie. De tijd heeft er heel lang stil gestaan, de moderne cultuur is er nauwelijks doorgedrongen tot een kleine bovenlaag van de bevolking, nog geen vijfde daarvan kan lezen en schrijven, de landbouw wordt er op primitieve manier bedreven, de opbrengst is miserabel, de hygiëne hemeltergend.

Maar wat hebben wij met Bihar te maken? Als daar iets moet worden verbeterd, zal toch allereerst India zelf het moeten doen, in dienst van India zullen er artsen en landbouwspecialisten, ekonomen en onderwijzers heen moeten.

Dat is precies de bedoeling. U hoeft er niet heen, u hebt er niets te maken, het enige wat men er nodig heeft, is uw geld — uw geld voor *hun* leven. En als u vraagt waarom, dan neem ik u opnieuw mee buitenslands, nu niet naar India of zo, nu veel dichter bij huis, naar Noorwegen, naar Oslo. Twee jaar geleden heeft het internationale humanisme in Oslo z'n congres gehouden. Het was het derde: eerst Amsterdam, toen Londen, daarna Oslo. Wie zo'n congres bijwoont, merkt al gauw dat er heel wat wordt afgepraat en eigenlijk heel weinig wordt afgedaan. Dat is altijd zo. Een congres, van welke beweging dan ook, is geen concilie dat maanden bijeen kan blijven en na een tweede een derde zitting, na een derde een vierde zitting uitschrijft, in afwachting van een vijfde waar de pil zal worden verguld. Een congres is een ontmoeting, een herontmoeting vaak, en als zodanig heel belang-

PERSONALIA

Prof. Dr. G. STUIVELING. Geboren in 1907. Volgde de H.B.S. te Groningen, staatsexamen. Studeerde daarna aan de universiteit van Groningen en deed doctoraal examen in 1932. In 1934 gepromoveerd. Sinds 1935 leraar te Hilversum en sinds 1951 hoogleraar aan de universiteit van Amsterdam. Hoofdbestuurslid van het Humanistisch Verbond sinds de oprichting.

rijk. Maar al is in de westerse landen, in Holland, Engeland, Amerika, zo'n ontmoeting meestal genoeg, er zijn ook streken ter wereld waar men het te weinig vindt. En terecht. Wij zelf immers, in dit welvarende Nederland van 1964, waar men de verdraagzaamheid in de herfstlucht kan proeven, hebben bijna twintig jaar lang allerlei ander werk gedaan, dan alleen het organiseren van geestelijke ontmoetingen. Wij hebben werkelijk getracht in enige nood te voorzien, al was dat dan niet direkt de stoffelijke nood. Wij hebben ons beziggehouden met het werk onder de arbeiders in de kampen, met de gedetineerden, met de gerepatrieerden, met de militairen, enzovoort. Overal waar er praktisch werk te verrichten viel, heeft het georganiseerde humanisme zich doen gelden, omdat het alleen zó kon bewijzen dat het ernst maakte met z'n beginsel. Trouw moet blijken. Wat het humanisme ook méér is, het is allereerst een stuk menselijke solidariteit.

In Oslo waren ook vertegenwoordigers van humanistische groepen uit Azië. Kleine groepen in een bevolking van honderden miljoenen, kleine ontwikkelde groepen in een grote bevolking van totaal onontwikkelde analfabeten, moderne, denkende mensen in een land waar de meerderheid nog in de prehistorie leeft. Indien zij ons allen iets hebben duidelijk gemaakt, dan is het dit: dat het humanisme in India z'n kwaliteit mede zou moeten bewijzen door praktisch werk;

dat dit praktische werk in India in de letterlijkste zin bij de grond zal moeten beginnen;

dat het internationale humanisme te kort zou schieten in solidariteit, indien het de humanisten uit India hierbij niet hielp.

Bihar is daarmee geworden tot iets heel anders dan een deelstaat in het noordwesten van India. „Ver van mijn bed“, zoals een halve eeuw terug mijn lieve grootmoeder zei, als ze in de krant las van ongelukken waar zij toch niets aan kon verhelpen. Bihar is plotseling geworden wat men in minder fraai Nederlands een „test-case“ noemt: een proef op de som van ons humanisme. Het is kenmerkend voor de wijze bescheidenheid van onze geestverwanten uit India, dat zij zich aan hun project niet gaan vertillen. Zij hebben niet geheel Bihar uitgekozen, maar enkel een beperkt distrikt, namelijk een streek bij Dinara, waar ruim 15000 mensen wonen: kleine pachters, landarbeiders, handwerkslieden, bedelaars en werkelozen. Wat men daar moet doen, is eigenlijk het opbouwen van een stuk maatschappelijke structuur. Men zal die mensen betere landbouwmethodes moeten leren, men zal ze tot enige vorm van coöperatie moeten opleiden, men zal scholingscentra moeten bouwen, de grond moeten verkavelen, en een eerste begin van kleine industrie moeten inrichten. Het gebied heeft natuurlijk ook wegen en kanalen nodig, want er is eigenlijk niets. Er zijn alleen mensen, vijfduizend volwassenen, tienduizend kinderen, in een permanente hongersnood. Wij kunnen het ons eigenlijk niet indenken wat het betekent — en zelfs degenen die de hongervinter hebben beleefd, blijken het helaas! vrijwel vergeten te zijn. Maar honger, echte honger, het ontoerei-

kende voedsel voor vandaag, de onzekerheid van voedsel voor morgen, de onmogelijkheid van voldoende voedsel voor de kinderen, — het is één van de afgrijselijkste, onmenselijkste denkbareheden van ons bestaan. Het recht van het menselijk lichaam op voedsel is een elementair recht, een grondrecht, het zou dat althans moeten zijn; maar heel de eeuwenlange geschiedenis van de mensheid bewijst dat men dit recht nooit heeft verwezenlijkt. Misschien moet men de verhoudingen dan ook omkeren, en zeggen: de openlijke erkenning van dit grondrecht is het bewijs van een zekere menselijke solidariteit die men zich pas in de loop van eeuwen heeft kunnen verwerven. Een zedelijke erkenning, die op de praktische verwezenlijking vooruitwijst.

Want de honger, wáár ook ter wereld, is nog iets meer dan een afgrijselijk lijden, het is een probleem dat wij gezamenlijk moeten oplossen, het is een uitdaging aan ons allen. Zoals Bihar maar een klein deel is van India, zo is de aktie van de georganiseerde humanisten maar een klein deel van de akties die overal bezig zijn. In de afgesloten week hebt u het kunnen merken, omdat de NOVIB op grote schaal heeft gepoogd uw hart en uw beurs te openen voor doeleinden „ver van ons bed“. Niets ligt méér voor de hand, dan te menen dat al die inzamelingen elkaar doorkruisen. Maar het tegendeel is het geval: men moet inderdaad goed weten, dat we er met één keer niet komen, en dat er op tweemaal vragen geen beter antwoord is dan tweemaal geven.

Het vraagstuk van de honger móét worden opgelost, omdat het met alle andere vraagstukken samenhangt. In de moderne wereld, waar alles met alles in verbinding staat, zijn tegenstellingen van een zo absolute aard een levensgroot gevaar. Armoede is geen probleem geweest zo lang haast iedereen het arm had. Armoede is, ook in West-Europa, pas een zedelijk en maatschappelijk probleem geworden toen de samenleving technisch in staat was die armoede te doen verdwijnen. Er is in onze welvaartsstaat nog altijd een onredelijk verschil van inkomen en van bezit, en over sommige commissarissen en speculanten kan men mij nog meer vertellen. Maar toch: het handjevol miljoeners is geen écht probleem, de honderden of duizenden die nog op het bestaansminimum leven, die vormen het enige échte sociale probleem bij ons.

Precies zo staat het ook in de internationale verhoudingen: West-Europa, Noord-Amerika, de weldoorvoede landen waar de auto's, de ijskasten, de hartkwalen en de maagzweren in evenredigheid toenemen, zijn geen vraagstukken die om een andere oplossing vragen dan een zekere zelfbeheersing en enige bescheidenheid. Maar het echte, tastbare, onontkoombare maatschappelijke probleem is de ongestilde honger van de medemens in nood, wáár ook ter wereld — vooral daar, waar u niet bent geweest op dat vakantie-reisje, waar u nog al die éne kiekjes en dia's van hebt.

Tot slot: uw humanistische geld voor de humanistische hulp aan Bihar kunt u storten op giro 64.7500, Actie 1964, Utrecht. (P.S. Op grond van interne voorschriften kon deze laatste zin er bij de radio niet door.)

G. STUIVELING